

A magyar börtönügy arcképcsarnoka

Szöllősy Oszkár
(1874 – 1936)

*„... mindent megbocsáthatunk az ellenünk
vétközőknek, de a mások kárára, a társadalom
veszélyére és a törvény ellenére a bírói
székben megbocsátani semmit sem szabad!”*

(Szöllősy Oszkár)¹

Jogász, igazságügyi miniszteri tanácsos, börtönügyi szakíró, író, publicista, kiváló szónok. A két világháború közötti Magyarország börtönügyének magas rangú hivatalnok, a hazai börtönügyi szakirodalom egyik legjelentősebb darabja, a Magyar börtönügy című munka szerzője.

Szöllősy Oszkár 1874. február 24-én Sátoraljaújhelyen született. Ősei Nagyváradról költöztek Sátoraljaújhelyre, ahol nagyapja bankárként tevékenykedett. (A meglehetősen népes családból a bankszektorban csupán Arthur, Szöllősy Oszkár nagybátyja dolgozott tovább.) Apja Szöllősy Gyula földbirtokos, édesanyja Barna Amália. A szülők három gyermeket neveltek fel, Alicét, Oszkárt és Aurélt.

Szöllősy Oszkár az elemi, illetve a középiskolát szülővárosában végezte el, eminens tanuló volt. Jogot a budapesti egyetemen hallgatott, ahol 1898-ban jogi és államtudományokból szerzett diplomát, majd 1900-ban sikeres vizsgája eredményeként ügyvédi oklevelet kapott.

1906 és 1918 között ügyészként dolgozott a pestvidéki és budapesti kir. ügyészségen. 1918-tól az Igazságügyi Minisztérium börtönügyi osztályán – a VI. ügyosztályon – előbb tanácsosként, majd 1921-től haláláig miniszteri tanácsosi rangban a börtönügyi osztály helyettes vezetőjeként tevékenykedett.

Szöllősy Oszkáról írva – már csak a munkaköre miatt is – önkéntelenül adódik a lehetőség, hogy az olvasó egy villanás erejéig bepillantást nyerjen a két világháború közötti Magyarország börtönügyének felügyeleti és igazgatási rendszerébe.

¹ Szöllősy Oszkár: Vádbeszédek. Budapest, 1926. Fegyintézeti Könyvnyomda, Vác.

A jogi szabályozást illetően elmondható, hogy Magyarország a jelzett időszakban nem rendelkezett speciális büntetés-végrehajtási joggal. A végrehajtást illetően a legfontosabb rendelkezések – szinte csak alapelvi szinten – a különböző büntetőtörvénykönyvek, az 1878. évi V. tc., az 1879. évi XL. tc., valamint az ezeket módosító, kiegészítő 1908. évi XXXVI. tc., illetve a veszélyes csavargókról szóló 1913. évi XXI. tc. (a dologház intézményének bevezetése) voltak. A büntető bíraskodás különböző kérdéseiről szóló 1928. évi X. tc. a büntetések és a biztonsági intézkedések fajtáiról rendelkezett (a szigorított dologház intézményének bevezetése), továbbá az 1896. évi XXXII. tc. is tartalmazott rendelkezéseket az előzetes fogvatartáson túl a büntetés-végrehajtásra vonatkozóan.

A részletes szabályokat a miniszteri rendeletek tartalmazták, többek között a 2106/1880. I. M. E. sz. r., a 2205/1894. I. M. E. sz. r., a 1140/1985. I. M. E. sz. r., a 6757/1900. I. M. sz. r., a 45100/1931. I. M. sz. r., a 62000/1916. I. M. sz. r., a 15000/1930. I. M. sz. r., a 10600/1926. I. M. sz. r., valamint a börtönök igazgatásáról szóló 696/1874. I. M. E. sz. r. *„A járásbírói fogház felett a kir. járásbírói igazgatóság vezetője..., a törvényszéki fogház felett a kir. ügyészség vezetője, vagy annak helyettese... gyakorolja a felügyeletet. A bírósági fogházaknak a kir. főügyész a másodfokú... és az igazságügyminisztérium a harmadfokú felügyeleti hatósága. Az országos büntető intézet igazgatósága, amely a vezetése alatt álló intézet alkalmazottjai felett gyakorol felügyeletet, közvetlenül az igazságügyminisztériumnak van alárendelve.”*² Egyes börtönügyi funkciók – büntetésfélbeszakítás, közvetítő intézetbe utalás, feltételes szabadságra bocsátás stb. – tekintetében az igazságügyi tárcának volt fenntartva az első fokon való döntés joga is.

Az igazságügy-miniszter a börtönügyre vonatkozó felügyeleti jogosítványait az Igazságügyi Minisztérium illetékes szervezeti egységén, a VI. ügyosztályon – a Börtönügyi osztályon – keresztül gyakorolta. Az osztály létszáma hat fő volt. A főnök, dr. báró Lévy József miniszteri tanácsos irányítása alatt 5 főelőadó dolgozott: dr. Ládai István miniszteri tanácsos, dr. Turjay Zoltán ítélőtáblai bíró, dr. Szöllősy Oszkár miniszteri osztálytanácsos, dr. Kartsok Alajos miniszteri segédtitkár és dr. Radovics Lajos törvényszéki jegyző.

Az ügyosztály feladata és hatásköre a következőképpen alakult: *„1. A főfelügyelet gyakorlása a büntetések végrehajtása felett; az elítéltek beutalása az országos büntető intézetekbe; feltételes szabadság engedélyezése és visszavonása. 2. A legfőbb államügyészség, főállamügyészségek gazdasági ügyei. 3. A büntetőintézetek gazdasági és ipari termelésének ügyei. 4. A dologházakra vonatkozó ügyek. 5. A fogházgondnok és fogházfelügyelők személyi ügyei, kivéve az állások betöltését és a végellátást (elnöki ügyosztály), továbbá a bírósági fogházak gazdasági ügyei. 6. Az országos büntetőintézetek tisztoiselői és altiszti személyzetének személyi ügyei, kivéve az állások betöltését és a végellátást (elnöki ügyosztály), valamint az említett intézetek gazdasági ügyei, ideértve az építkezéseket és a felszereléseket is. 7. Az országos bírósági vegyészeti intézet gazdasági és személyi ügyei, kivéve az állások betöltését és a végellátást (elnöki ügyosztály). 8. Közreműködés az 5-7. pontban említett állások betöltésénél. 9. Az 5-7. pontban említett sze-*

² Szöllősy Oszkár: *Magyar börtönügy. A szabadságvesztés-büntetések végrehajtása.* Budapest, 1930. 323. p.

mélyek részére jutalom és segély engedélyezése. 10. A törvényszéki orvosi és fogházorvosi állások rendszeresítése és betöltése. 11. A börtönügyi tanfolyam ügyei. 12. A börtönügyi tanács ügyei. 13. A bűnügyi múzeumok és a börtönügyi múzeumok. 14. A rabsegélyezés, valamint az erre szolgáló alapok és egyéb intézmények ügyei. 15. A fiatalok kivételével a szabadultak visszaesésének megakadályozására irányuló feladatok.”³

Szöllősy Oszkár – szakmai munkásságát megelőzően – irodalommal, költészettel is foglalkozott. Politikai szatírái jelennek meg – névtelenül – a dualizmus korszakának kedvelt élclapjaiban: az Üstökösben, a Bolond Istókban és a Borsszem Jankó 1891-1899. évfolyamaiban. „Oszkár bácsi” néven közölte gyermekverseit a Kis Lap 1892 és 1903 között.

Életrajzi érdekesség, hogy nővére, Alice révén sógora Gerenday Béla, a neves szobrász, illetve a Gerenday Antal és Fia cég, az első országos szabadalmazott márványműgyár⁴ egyik tulajdonosa volt. A Gerenday-családnak kiemelkedő egyénisége volt – egészen más területen – a legidősebb fiú, Gerenday József egyetemi tanár orvosprofesszor, a Fűvészkert megalapítója és első igazgatója. Bárczy István, Budapest polgármestere mellett Gerenday Józsefnek is köszönhető, hogy létrejött – bár ezt ő már nem élhette meg –, és 1866. augusztus 9-én megnyitotta kapuit a budapesti állatkert.

Szöllősy Oszkárnak a jogi szakirodalom terén kifejtett munkássága elsősorban a börtönügy terén kiemelkedő. E témában írt műveit olvasva egyértelműen látszik, hogy behatóan tanulmányozta a büntetés-végrehajtási jog területének nem csak a hazai, hanem a külföldi szakirodalmát is. Így rendkívül széleskörű ismeretanyagra, lexikális tudásra tett szert, ami párosult az évek hosszú során felhalmozott, a gyakorlatról szerzett ismereteivel, és ez kellő alapul szolgált úgy a magyar, mint az idegen nyelven megjelent publikációinak az elkészítéséhez.

Szöllősy Oszkárt már életében a hazai börtönügy egyik legnevesebb szakértőjeként tartották számon. Az elismerést – feltehetően – nemcsak azzal érdemelte ki, hogy szakmailag kiválóan felkészült büntetőjogász, börtönügyi szaktekin-tély volt, aki emellett komoly ügyészi múlttal is rendelkezett, hanem azzal is,

³ Az igazságügyminisztérium hatáskörébe tartozó ügyek beosztása. Igazságügyi Közlöny, XXVII. évfolyam, 1918. december 31. 12. szám.

⁴ Gerenday Antal kőfaragó, szobrász, akinek Pesten már több kőfaragó műhelye volt, előrelátóan az egyik – Milánóban és Carrarában is tanult – fiát, Gerenday Béla szobrászt megjelölve alapította a „Gerenday és Fia” első országos márványműgyárat az 1850–60-as évek között Piszken. A lábatlani, tardosi, süttői, nyergesújfalu márvány- és mész-kőbányák közelében létesített üzemben közel kétszáz főt foglalkoztattak, ahonnan – nyers formázásban – számos épület, emlékmű, sírkő anyaga került ki. Ezekből az anyagokból – szakavatott kezeknek köszönhetően – készültek el a síremlékek, szobrok, épületek lábazatai, lépcsői és egyéb, díszítő elemei. Ebből a műhelyből került ki számos kiemelkedő egyéniség síremléke, többek között Garay Jánosé, Vörösmarty Mihályé (Fiumei úti temető), Kölcsey Ferencé (Szatmárcseke), Kisfaludy Sándoré (Sümege), illetve több köztéri szobor, pl. a monori Kossuth-szobor, a nagykáta Honvédelemék, Török Péter ref. püspök síremléke (Kolozsvár, Házsongárdi temető), Emléktábla a 4. huszárezred tiszteletére (Szeged). Gerenday Antal és népes családja Piszken élt. A családi kúria melletti 2 hektárnyi területen két fia, Dezső és Andor fenyőkertészetet létesített, amelynek egyik örökzöldjével elhozták a párizsi világkiállítás aranyérmét. Az arborétum főleg örökzöldekből és ritka fajokból álló, teljesen felújított gyűjteménye napjainkban a Lábatlani Önkormányzat tulajdonában van, és csodálatos látónivalóként várja a látogatókat.

hogyan számos – hosszabb-rövidebb – magyar és idegen nyelven írt műve, publikációja, jelent meg e témában.

Több szakmai dolgozata, büntetőjogi és börtönügyi értekezése jelent meg folyóiratokban – a Büntetőjog Tára 1905-ös, a Bűnügyi Szemle 1917-es, a Magyar Jogélet 1920-as és a Magyar Jogi Szemle 1920–1922-es évfolyamainak különböző számaiban.

Már gyakorlott, büntetés-végrehajtási vénával rendelkező szakember, amikor egy kiadó felkérésének eleget téve összeállítja, megírja a Vádbeszédek című munkáját, amely 1926-ban jelent meg. A kiadvány bevezető részében már jó előre tisztázza, hogy műve „nem tudományos, nem irodalmi célok szolgálatára készült” – ahogy ő fogalmaz – „könyvecske”, hanem „útmutatóul a fiatalabb pályatársak számára.” A kötetbe abból az általa közvádlóként képviselt valamivel több mint 140 ügyből válogatott ki néhány olyan esetet, amelyek – a megítélés szerint – a „kíváncsán sikertelenséget jártak”.

A könyv bevezető gondolatai között jelzi, hogy mély nyomokat hagyott benne Kozma Sándor első kir. főügyész instrukciói, aki az ügyészi szervezet létrehozása utáni első eligazítások egyikén – többek között – a következő gondolatot fogalmazta meg: „Szenvedély és érzékenység megengedhető talán a védelemnek, de a vád csak egyszerű, szabatos és komoly lehet.”⁵ Rögtön hozzá is fűzi azonban, bármennyire is tiszteli a nagy előd emberi és szakmai kvalitásait, az idő múlását nem lehet figyelmen kívül hagyni. „Ámde tagadhatatlan, hogy a Kozma Sándor kora óta életbeléptetett esküdtszéki eljárásban a vád részéről sem kerülhető el bizonyos érzelmi momentumok hatásos kiemelése, ehhez pedig irodalmi eszközökre is szükségünk van. Egy-egy találó hasonlat, vagy szépirodalmi allúzió különben is jobban megvilágítja olykor a legbonyolultabb helyzeteket is, mint hosszantartó, figyelem-lankasztó jogászai fejtegetések.”⁶ Az ügyésznek, aki a büntető perrendtartás miniszteri indoklása szerint – mint írja – „a per első bírója”, elsőrendű feladata és személyes felelőssége mindent megtenni annak érdekében, hogy meggyőzze a bíróságot arról, amit az ügyről a nyomozás lezárását követően ő maga is igaznak tart.

Szóllósy Oszkárt – saját bevallása szerint – a börtönüggyel foglalkozó műveinek megírására hosszabb ideje ösztönözte az a jogos szakmai igény, amelyről a következőket írja: „A büntető-ítéletek végrehajtására hivatott kir. ügyészek és börtönügyi tisztviselők régóta érzik a hiányát börtönügyi jogszabályaink rendszeres összefoglalásának és szakszerű magyarázatának.”⁷ 1920-ban jelent meg A magyar börtönügy vázlatok című munkája, ami „afféle »vezérfonálnak« készült s főleg abból a célból, hogy tájékoztatásul szolgáljon a törvényekben és rendeletekben szétszórtan levő, részben el is avult s a gyakorlat által pótoltt, módosított és kiegészített, tehát egykönnyen meg sem közelíthető börtönügyi jogszabályaink útoesztőjében.”⁸

Tíz évvel később, 1930-ban készült el a „Magyar börtönügy. A szabadságvesztés-büntetések végrehajtása” címet viselő nagy terjedelmű műve. A könyv

⁵ 145/1872. számú főügyészi rendelet.

⁶ Szóllósy Oszkár: Vádbeszédek. Budapest, 1926. Fegyintézet Könyvnyomda, Vác. 3. p.

⁷ Szóllósy Oszkár: Magyar börtönügy. A szabadságvesztés-büntetések végrehajtása. Budapest, 1930. III. p.

⁸ Uo.

kiadásának céljaként a mű előszavában a csak annyit fogalmazott meg, hogy „a börtönügyi tudomány eddigi eredményeivel kapcsolatban a magyar börtönügy érvényben lévő tételes jogszabályainak tüzetes ismertetése.”⁹ A szerző azonban ennél lényegesen részletesebben szól – hazai és nemzetközi viszonylatban is – a börtönügyi tudományról és gyakorlatról. „Kétségkívül áttekinti a jogszabályanyagot, azonban a szisztematikus ismertetés nem a jogszabályi logikát, hanem a rezsím technikai megvalósítását követi, így az olvasó hű képet kap a kor büntetés-végrehajtásáról.”¹⁰

Ha a szerző csak a száraz jogi anyag ismertetésére vállalkozott volna, akkor az olvasó egy meglehetősen unalmas, nehezen emészthető munkát tarthatna a kezében. Ezzel szemben ez a mű a laikusok számára is érdekes, olvasmányos, a szakma elméleti és gyakorlati kérdéseit érintő, sok esetben a legapróbb részletkérdésekkel foglalkozó alkotás. Szöllősy Oszkár igyekszik bemutatni – kritikai észrevételeket sem mellőzve – a börtönügy hazai és a nemzetközi viszonyait, a börtönrendszereket, az elért eredményeket. Az általános büntetőjogi és börtönügyi ismeretek felvázolását követően foglalkozik az egyes végrehajtási fokozatokra vonatkozó szabályokkal – a befogadástól, a büntetés foganatba vételétől kezdve egészen az elbocsátásig. Ezen belül érinti a napirendet, a rabjogokat, a viselkedési normák követésének pozitív, illetve megsértésének negatív következményeit, a lelki gondozás, az oktatás, képzés lehetőségeit, a külvilággal való kapcsolattartást, a munkáltatás különböző formáit, az ellátás valamennyi területét; olyan témákra is kitér, mint a rabbiztosítás, a börtönök igazgatása, felügyelete, jelentési rendszere, a gazdálkodás, nyilvántartás, adminisztrációs feladatok.

A személyzettel kapcsolatosan ír a felvételi, az előmeneteli és a javadalmazási rendszerről, a feladatokról, a különböző beosztásokban dolgozók kötelmeiről, az egyenruháról, az öltözködési szabályokról.

1935-ben jelent meg munkájának második, bővített kiadása, amely az első kiadáshoz képest kilenc új fejezettel bővült. A szorosabb értelemben vett börtönügy, vagyis a szabadságvesztés-büntetések mellett felölelte a halálbüntetés, a pénzbüntetés és mellékbüntetések, továbbá a fiatalok ellen hozott bírói határozatok végrehajtására vonatkozó joganyagot is. (Ennek megfelelően a mű alcíme is megváltozott.) A fiatalok bűnözőkre vonatkozó részek bekapcsolására – Szöllősy Oszkár szerint – azért került sor, mert 1932-ben (két évvel a „Magyar börtönügy” első kiadásának megjelenése után) a fiatalok ügyeivel foglalkozó osztályt egyesítették a börtönügyi osztállyal, s a szerző egységes útmutatót kívánt nyújtani a központi igazgatás szervei számára.¹¹

A „Magyar Börtönügy” két kiadásának szerzője – túlzás nélkül állíthatjuk – nagyot alkotott, művéről elmondható, hogy ilyen alkotás „legfeljebb félévszázadonként bukkant fel szakirodalmukban.”¹²

⁹ Uo.

¹⁰ Mezey Barna: A polgári börtönügyi tudományosság a XIX-XX. század Magyarországon. In: A magyar börtönügy kutatásának alapjaiból. (Szerk. Bódiné Beliznai Kinga, Mezey Barna.) Budapest, ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke, 1997. (Jogtörténeti Értekezések 20.) 99. p.

¹¹ Szöllősy Oszkár: Magyar börtönügy. A büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása. 2., bőv. kiad. Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., 1935. IV. p.

¹² Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. Budapest, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, 1997. [5.] p.

Szöllősy Oszkárt, aki még egy évvel sem élte túl nagy jelentőségű munkájának második kiadását, 1936. június 4-én a budapesti Fiumei úti temető 48/4-es parcellájában (1. sor 27. sír) helyezték végső nyugalomra. Síremlékét a Gerenday-cég készítette.

Felhasznált irodalom

- Az igazságügyminisztérium hatáskörébe tartozó ügyek beosztása. Igazságügyi Közlöny, XXVII. évfolyam, 1918. december 31. 12. szám.
- Lukácsy András: *Lex Gerenday. Egy polgárcsalád százötven éve.* Holmi, XX. évfolyam, 2008. 5. szám; XXI. évfolyam, 2009. 4. szám.
- Lőrincz József – Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon.* Budapest, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, 1997.
- Mezey Barna: *A polgári büntönügyi tudományosság a XIX-XX. század Magyarországn.* In: *A magyar büntönügy kutatásának alapjaiból.* (Szerk. Bódiné Beliznai Kinga, Mezey Barna.) Budapest, ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke, 1997. (Jogtörténeti Értekezések 20.) 5-102. p.
- Pesti Hírlap, 1936. június 3.
- Szöllősy Oszkár: *A magyar büntönügy vázlat.* Budapest, 1920.
- Szöllősy Oszkár: *Vádbeszédek.* Budapest, 1926. Fegyintézeti Könyvnyomda, Vác.
- Szöllősy Oszkár: *Magyar büntönügy. A szabadságvesztés-büntetések végrehajtása.* Budapest, 1930.
- Szöllősy Oszkár: *Magyar büntönügy. A büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása.* 2., bőv. kiad. Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., 1935.
- Szöllősy Oszkár: *Magyarország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése. Készült a nemzetközi büntető- és büntetés-végrehajtási bizottság által megállapított kereteken belül.* Kivonat a büntető- és büntetés-végrehajtási ügyekkel foglalkozó dokumentumgyűjteményből. A Nemzetközi Büntető- és Büntetés-végrehajtási Bizottság kiadványa, IV. (speciális) kötet. 1935. július. [Ford. francia nyelvről.] - www.c3.hu/~eotvosbv/dokumentumok/szollosy.pdf
- Szöllősy Oszkár: *Önéletrajz.* [1925.] Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattár, 36/3158.
- Új Magyar Életrajzi Lexikon. VI. kötet. Szerk. Markó László. Budapest, Helikon Kiadó Kft., 2007.
- Wikipédia: Gerenday Antal, Gerenday Béla